

O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATI VA XALQARO MUNOSABATLAR

Abdurahmonov Saidusmonxon Azizxo'ja o'g'li
Saidusmonxonabdurahmonov3@gmail.com

Annovatsiya: Maqolada nafaqat O'zbekiston balki butun xalqlarning tashqi siyosati, ular o'rtasidagi aloqalar o'rganildi. Shuningdek, xalqaro moliya va valyuta-kreditlar hamda ular ingliz tilining madaniyat va ma'rifat, ta'lim tizimi hamda xalqaro munosabatlardagi o'rni haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar : xalqaro valyuta-kredit, xalqaro moliya, ingliz tili tizimi, tashqi siyosat

Hozirgi kundan kunga innovatsion nuqtai nazardan takomillashib borayotgan davrda, dunyo xalqlari orasida yaxshi munosabat o'rnatish, sherikchilik aloqalarini yaxshilash va davlat tashqi siyosiy maydonda o'zini tuta bilishi orqali "Tashqi siyosat va xalqar munosabatlar" nomi ostidagi nazariya dunyoga kelmoqda. Xalqlarning bir-birlari bilan bo'lgan do'stlik aloqalarini o'rnatishda bir nechta aspektlar mavjuddir. Men birinchilardan bo'lib xalqaro kredit-valyutalarni e'tirof etgan bo'lardim. Sababi, O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini zamonaviy modernizatsiyalash bosqichida mamlakatning xalqaro valyuta-kredit munosabatlarini tashkil etish va tartibga solish borasida katta yutuqlarga erishildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 2-sentabrdagi PF – 5177-sonli "Valyuta siyosatini liberallashtirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni bilan milliy valyutaning xorijiy valyutalarga konvertirlash muammosi hal etildi.

Ammo, keying yillarda mamlakatning xalqaro valyuta-kredit munosabatlari sohasida ayrim muammolar, salbiy trendlar yuzaga keldi. Xususan, tashqi savdo aylanmasi saldosing kamayishi kuzatilmogda. 2010-yilda tashqi savdo aylanmasi 3487,6 mln. AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2017-yilda bu ko'rsatkich 880,2 mln. AQSh dollarini tashkil etdi(O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi). Bundan tashqari, xalqaro kreditlardan samarali foydalanish bilan bog'liq bo'lgan muammolar mavjud. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev e'tirof etganlaridek, "eng yomoni, istiqbolli yirik loyihalarni belgilash va amalga oshirishda jiddiy xatoliklarga yo'l qo'yilganligi, xorijiy kreditlar samarasiz ishlarga sarflangani iqtisod rivojiga xalaqt bermoqda. Masalan, mamlakatimizda 25 yil davomida olingan kreditlarning aksariyati yetarlicha iqtisodiy samara bermaganini turli ekspertlar va mutaxassislar ochiq tan olmoqda".

Shuningdek dunyo miqyosida xalqaro valyuta-kredit munosabatlari sohasida jiddiy, olamshumul o'zgarishlar yuz bermoqda-ki, mazkur holat xalqaro valyuta-kredit munosabatlariga bag'ishlangan yangi ilmiy tadqiqotlar olib boorish va darsliklar yaratish zaruriyatini yuzaga keltirmogda. Masalan, 1930-yildan buyon amal qilib kelayotgan "Hujjatlashtirilgan akkreditiv"lar bo'yicha xalqaro umumlashtirilgan qoidalarning (UCP 500) o'rniga yangi (UCP 600) qoidasi yuzaga keldi. Bundan tashqari, yevroning muomalaga kiritilishi xalqaro valyuta munosabatlari tarkibida yangi tarkibiy o'zgarishlarning paydo bo'lishiga sababchi bo'di. Buning ustiga, 2008-yilda yuz bergan jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi derivativlarning xalqaro miqyosdagi harakatini tartibga solish mexanizmini yaratish zaruriyatini yuzaga keltirdi desak adshmagan bo'lamiz.

Yaqin yillar ichida bir nechta davlatlar bilan siyosiy aloqalar o'rnatildi. Jumladan:

1. O'zbekistonning xalqaro valyuta-kredit munosabatlari va xalqaro moliya munosabatlari siyosati mintaqa davlatlari, Yevropa, Osiyo va AQSh bilan o'zaro manfaatli hamkorlikni

rivojlantirishga asoslangan. Bu siyosat mamlakat xavfsizligi va barqarorligini ta'minlashda va yurtimiz rivojida muhim omillardan biri bo'lib xizmat qilmoqda.

2. Markaziy Osiyo davlatlari bilan yaqindan aloqalarni mustahkamlash, xususan, O'zbekiston-Tojikiston, O'zbekiston-Qozog'iston va O'zbekiston-Qirg'iziston o'rtasidagi hamkorlik sezilarli darajada rivojlandi.

3. Xitoy bilan "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi doirasida iqtisodiy hamkorlik va investitsiya kiritish borasida qator bitimlar imzolandi, bu esa mintaqaviy barqarorlik va taraqqiyotga katta hissa qo'shmoqda.

4. Rossiya Federatsiyasi bilan an'anaviy strategik sheriklik davom etmoqda va iqtisodiy hamkorlik kuchaymoqda.

5. O'zbekiston Respublikasining Yevropa Ittifoqi bilan aloqalari, xususan, savdo-sotiq va madaniy hamkorlik sohalarida kengaymoqda.

Shuning bilan birgalikda, mamlakatlarning hamjamiyat va totuvlikka chorlab turuvchi yana bir omillardan biri – xalqaro moliya. Xalqaro moliya – davlatlar, kompaniyalar, yuridik va jismoniy shaxslarning xalqaro iqtisodiy va boshqa faoliyatlarining barcha shakllarini amalga oshirish uchun zarur valyuta mablag'larini shakllantirish va foydalanish bo'yicha munosabatlar yig'indisidir. Xalqaro moliya – xalqaro moliyaviy resurslar majmuini va ularning harakatlanishini ifodalovchi tushuncha hisoblanadi. Xalqaro moliya munosabatlari o'ziga xalqaro valyuta munosabatlari, xalqaro kredit munosabatlari, xalqaro investitsiya munosabatlari, xalqaro savdo munosabatlari, xalqaro soliq munosabatlari, xalqaro lizing munosabatlari, mamlakatlar to'lov balansini boshqarish, xalqaro moliya tashkilotlari bilan aloqalarni o'z ichiga oladi.

Davlatning tashqi siyosati yoki tashqi aloqalari (ichki siyosatidan farqli o'laroq) uning boshqa davlatlar, ittifoqlar va siyosiy tuzilmalar bilan ikki tomonlama yoki ko'p tomonlama platformalar orqali o'zaro munosabatlari bilan bog'liq maqsadlari va faoliyatidir. *Encyclopedia Britanica* hukumatining tashqi siyosatiga "ichki omillar, boshqa davlatlarning siyosiy bosimi yoki xatti-harakati, shuningdek, muayyan geosiyosiy maqsadlarni ilgari surish rejalari" ta'sir qilishi mumkinligini ta'kidlaydi. Juho Kusti Paasikivi – Finlandiya bosh vaziri (1918 va 1944-46) hamda yettinchi prezidenti (1946-56) hisoblanadi. Ikkinchi jahon urushidan keyin Sovet Ittifoqi bilan tashqi siyosat yurgizish yo'lini (Paasikivi-Kekkonen yo'li) ni tutishi orqali tarixda o'chmas iz qoldirgan shaxs hisoblanadi. Hukumatning tashqi siyosatiga asos bo'lishi mumkin bo'lgan bir qancha maqsadlar mavjud. Boshqa variantlar qatorida tashqi siyosat mudofaa va xavfsizlikka, iqtisodiy manfaatga yoki muhtoj davlatlarga yordam berishga qaratilgan bo'ladi. Barcha tashqi siyosat masalalari o'zaro bog'liq bo'lib, har bir davlat uchun yagona, keng qamrovli tashqi siyosat yuritishga yordam beradi. Ichki siyosatdan farqli o'laroq, tashqi siyosat xorijiy mamlakatlardagi o'zgarishlar va asosiy voqealarga javoban faoliyat yuritadi.

Mudofaa ishlari:

Tashqi siyosa, asosan, milliy xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan. Hukumatlar bosimga to'sqinlik qilish hamda kuchliroq qarshilik ko'rsatish uchun xorijiy davlatlar bilan harbiy ittifoq tuzishmoqda. Tashqi siyosat, shuningdek, yumshoq kuch, xalqaro izolyatsiya yoki harbiy operatsiyalar orqali raqib davlatlarga qarshi kurashishga qaratilgan.

XXI asrda tashqi mudofaa siyosati global terrorizm tahdidiga qarshi kurashish uchun kengaydi.

Iqtisodiy masalalar:

Tashqi siyosat mamlakatning jahon iqtisodiyoti va xalqaro savdodagi rovida markaziy o'rinni egallaydi. Tashqi Iqtisodiy siyosat masalalari savdo bitimlarini tuzish, tashqi yordamni taqsimlash, import va eksportni boshqarishni o'z ichiga oladi.

Xalqaro uyushma

Ko'pgina davlatlar himoya qilish konsepsiyasi ostida gumanitar dasturlarni ishlab chiqdilar. Liberal internatsionalizm tarafdorlari kuchsizroq davlatlarga yordam berish va ularni moddiy qo'llab-quvvatlash rivojlangan davlatlarning burchi deb hisoblaydilar. Bu g'oya ko'pincha idealistik tafakkur maktabi bilan bog'liq. Liberal internatsionalistik ko'mak, mudofaa yoki iqtisodiy yordam ko'rinishida bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev tomonidan yaqin yillar davomida nafaqat moliya, balki, sport sohasi, mamlakat madaniyatini 5 qit'a bo'yicha keng qamrovda yoyish va ta'lim sohasida bir nechta rivojlangan davlatlar, xususan, Angliya, AQSh, Rossiya, Germaniya, Yaponiya va Finlandiya kabi ta'lim sohasining "qirollari" bilan yaxshi hamkorlik aloqalari o'rnatilganligi, kadrlar almashinuvi va oliy ta'lim muassasalarining talabalari uchun "work and travel" dasturlarini ishlab chiqilganligi yurtimizning yaqin kelajakda rivojlangan davlatlar qatorida nomi e'tirof etilishi mumkinligidan dalolatdir. Albatta, bu loyihalarni puxta ishlab chiqarilganligi taqsimga sazovordir. Shu jumladan, xalqaro til hisoblanmish ingliz tilini oliy va o'rta ta'lim muassasalarida puxta o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Sababi, bu til yordamida o'z milliy qadriyatlarimizni o'zga o'lkalarga taqsim qilish bilan birgalikda, biz ham yurtimizga manfaati tegadigan narsalarni o'rganishimiz va vatan rivoji uchun ulkan hissamizni qo'shishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasida chet tillarni o'rganishni rivojlantirish to'g'risida bir nechta qarorlar chiqqan bo'lib, ulardan eng asosiylari haqida ma'lumot beriladi. Bular:

1. 2020-yil 6-oktabr, PF – 6097-sonli Prezident farmoni – "Chet tillarini o'rganishni ommalashtirish to'g'risida";

2. 2021-yil 19-may, PQ – 5117-sonli Prezident qarori – "O'zbekistonda xorijiy tillarni o'rganish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida";

3. 2012-yil 10-dekabr, PQ – 1875-sonli Prezident qarori – "Chet tillarni o'qitish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qaror va farmonlarni jopriy etilgan. Biz yoshlarga shuncha imkoniyatlar berilayotgan ekan, nega ulardan unumli foydalanmasligimiz kerak?

"Ta'lim – dunyoni o'zgartirish uchun yagona ishlatishingiz mumkin bo'lgan eng kuchli quroldir" – Nelson Mandela.

Xulosa.

O'zbekistonning tashqi siyosati o'zining ko'p vektorli tamoyiliga muvofiq, global va mintaqaviy xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashga, xalqaro moliyaviy va valyuta-kreditlarni rivojlantirishga qaratilgan. Bunga yaqqol misol sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 2-sentabrdagi PF – 5177-sonli "Valyuta siyosatini liberallashtirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni demakdir. Kelgusida Yevropa va Osiyo davlatlari bilan savdo-iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash, shuningdek, xalqaro tashkilotlarda faol ishtirok etish mamlakatning strategik yo'nalishlari bo'lib qoladi. Ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar shuni ko'rsatadiki, yaqin yillarda dunyoni o'z ta'lim loyihasi bilan lol qoldirayotgan davlatlar, jumladan, Finlandiya va Yaponiya tizimini o'zimizda joriy etiladi va chuqur tomir otadigan tizim joriy etilishi namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan kitoblar.

1. T.I. Bobakulov, U.A. Abdullayev, Xalqaro valyuta-kredit munosabatlari, 2021-yil
2. Ataniyazov, Xalqaro moliya bozori va institutlari
3. *Encyclopedia Britannica*
4. Uz.wikipedia.org
5. Siyosiy hujjat va manbalar